

Grimstad, 30.03.2021

Høringsuttalelse

NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt – domstolene i endring

Stine Sofies Stiftelse arbeider for en barndom uten vold og overgrep gjennom å forebygge og avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn, samt ivareta barnet, deres pårørende og etterlatte. Stiftelsen arbeider mangfoldig med denne tematikken. Vi utvikler konkrete tiltak og arbeider rettspolitisk for å styrke rettsikkerheten til volds- og overgrepsutsatte barn og deres trygge omsorgspersoner. Våre innspill vil avgrenses til de punkter i høringsnotatet som er av betydningen for denne gruppen.

Til kapittel 13 – Disiplinærordningen for dommere

Domstolkommisjonen foreslår enkelte endringer knyttet til disiplinærordningen for dommere.

- Myndigheten til å oppnevne medlemmer av tilsynsutvalget og myndigheten til å gi retningslinjer om organiseringen av og behandlingen av disiplinærsaker i tilsynsutvalget overføres fra regjeringen til domstolsadministrasjonen.
- Endret sammensetning av tilsynsutvalget – det bør fortsatt være et mindretall av dommere.
- Forslag om å opprette en forvaltningsmessig klageadgang over Tilsynsrådets disiplinærvedtak og vedtak om innsynsbegjæringer.

Stiftelsen ser at det kan være riktig å flytte myndigheten til å oppnevne medlemmer av tilsynsutvalget fra regjeringen, men stiller likevel spørsmål ved om myndigheten bør flyttes til domstoladministrasjonens styre, all den tid det også anbefales at tilsynsutvalget fortsatt skal ha et mindretall av dommere. Etter stiftelsen mening burde denne myndigheten tillegge et nøytralt og uavhengig organ, da dette vil skape større tillitt til oppnevningen av tilsynsutvalgets medlemmer. Stiftelsen har ellers ingen kommentarer til de øvrige anbefalingene, men ønsker å gi innspill til hvem som kan fremme klage for tilsynsutvalget.

Hvem som kan fremme klage for tilsynsutvalget¹

Det vises til høringsnotatets side 156, punkt 13.2.6 hvor det står følgende:

«Domstolkommisjonen foreslår ingen endringer i bestemmelsene om hvem som har rett til å klage dommere inn for Tilsynsutvalget for dommere. Kretsen av de klageberettigede er vid, og det bør den være av hensyn til tillitten til klage- og disiplinær systemet.»

Ifølge gjeldende rett er disse klageberettiget:

- Personer som direkte og personlig kan anses å være utsatt for dommerens eventuelle kritikkverdige atferd
- Andre som har en særlig interesse i å få tilsynsutvalgets vurdering av dommerens atferd har også klagerett. (eksempelvis Departementet, Domstolsadministrasjonen, Domstolsleder ved den domstol dommeren er tilknyttet og Den norske advokatforeningen)

Stine Sofies Stiftelse er usikker på rekkevidden av ordlyden «*andre som har særlig interesse*», i domstolloven § 236. Etter vårt syn er det naturlig at bruker- og interesseorganisasjoner også har mulighet til å fremme klage for tilsynsutvalget på selvstendig grunnlag. Denne muligheten er en viktig sikkerhetsventil for å sikre at svakerestilte grupper slik som barn, unge, fornærmede og etterlatte kan få bistand til å klage på dårlig dommerskikk. Vi frykter at disse gruppene ellers ikke, eller i liten grad vil benytte seg av muligheten.

Til kapittel 21 – Digital transformasjon av domstolene

Domstolkommisjonen anbefaler på kort sikt følgende:

- Videreutvikling av saksbehandlingssystemet Lovisa
- Opptak av forklaringer
- Tilrettelegge for økt bruk av fjernmøter

Domstolkommisjonen anbefaler på lengre sikt følgende:

- Utvikle hensiktsmessig IKT-arkitektur i domstolene (ESAS)
- Kunstig intelligens (samtidigoversettelser, saksberamming, pilotprosjekt om beslutningsstøtte for dommere)
- Blokkjeder

¹ Til punkt 13.2.6

Stiftelsen har ingen konkrete innvendinger mot domstolkommisjonens anbefalinger knyttet til digital transformasjon i domstolene. Stiftelsen vil imidlertid uttrykke bekymring for avviklingen og organiseringen av digitale rettsmøter og rettssaker i korona-tid, da dette er erfaringer som vi antar vil være av betydning for vurderingen av eventuelle videreføringer av midlertidige ordninger.

Offentlighetsprinsippet og digitale rettsmøter/rettssaker

For det første er vi bekymret for hvordan offentlighetsprinsippet blir ivaretatt når dagens virtuelle møterom kun har plass til et begrenset antall deltakere. Stiftelsen sendte høsten 2020 en anmodning til Gjøvik Tingrett om å få følge en sak via digital overføring. Tingrettsdommeren besluttet at kun utvalgte mediehus fikk følge den digitale overføringen, med begrunnelsen at tingretten hadde fått mange henvendelser fra privatpersoner og organisasjoner, og at de ikke hadde kapasitet til å gi alle tilgang. I den aktuelle saken hadde stiftelsen stor interesse av å følge den prinsipielt viktige saken. Bruker- og interesseorganisasjoner er viktige bidragsytere i det rettspolitiske utviklingsarbeidet og ikke minst for å holde et våkent øye med at rettsikkerheten ivaretas for gruppene de arbeider for. Det er derfor svært bekymringsverdig at det i dag settes begrensninger for deltakelse i digitale overføringer på grunn av manglende digital kapasitet. Dette er ikke et lovlig hensyn for utelukkelse, og det burde i det konkrete tilfellet ha vært fattet kjennelse om lukkede dører (dl. § 127) med unntak fra pressen. Vi har forståelse for at korona-situasjonen har gitt domstolene utfordringer, men mener likevel at offentlighetsprinsippet må sikres både nå, og for fremtiden når det i større utstrekning vil kunne åpnes for digitale rettsmøter og rettssaker.

Vitner via videolenke

Stiftelsen er videre bekymret for hvordan utspørring av vitner skjer under digitale rettssaker. Slik vi har forstått det, er det ikke mulig å kontrollere at vitner snakker fritt og uforbeholdent når deres vitneførsel skjer over videolenke fra private hjem ol. Det burde etter vårt syn legges til rette for at domstolene kan stille med egnede rom, hvor vitner uforstyrret kan avlegge sin forklaring.

Til kapittel 22 Bedre tvistesaksbehandling

Domstolkommisjonen mener det må være et overordnet formål å sikre at saksbehandlingen til domstolene er tilstrekkelig konsentrert, for å styrke kvaliteten og bidra til å redusere tidsbruken og dermed kostnadene. Domstolkommisjonen foreslår følgende endringer:

- Tydeligere krav til saksforberedelsen
 - Plikt for retten til å utarbeide en skriftlig sammenfatning av sakens tvistespørsmål under saksforberedelsen
 - Avsatt tid til forberedelse av planmøter

- Tydeliggjøring av bevisbegrensning i planmøtet
- Kortere hovedforhandlinger
 - Kombinasjon av muntlig og skriftlig behandling
 - Føring av dokumentbevis
 - Tidsnormering
- Retningslinjer og rutiner for ulike sakstyper
 - Veiledere og maler
 - Interne arbeidsprosesser og digitale verktøy
- Mer fleksibilitet og arbeidsflyt
 - Variasjon i forholdet mellom saksinngang og bemanning
 - Overføring av saker og flyttbare dommere
 - Strukturelle endringer for å sikre fleksibilitet
- Mål for saksbehandlingstid

Stine Sofies Stiftelse ønsker kun å kommentere utvalgte anbefalinger fra domstolkommisjonen.

Kombinasjon av muntlig og skriftlig behandling²

Stiftelsen er i utgangspunktet positive til innføringen av delvis skriftlighet i domstolene.

Rettshjelputvalget foreslo i NOU 2020: 5 å innta en bestemmelse i tvisteloven om at rettens leder kan treffe avgjørelse alene på bakgrunn av sakens dokumenter der dette har vært behandlingsmåten i nemnda, og der en slik behandlingsform ikke anses betenkelig. I vårt høringsvar til NOU 2020: 5 stilte vi oss i utgangspunktet positive til forenklet behandling av barnevernssaker i domstolen. Men det bør etter stiftelsens syn være enighet mellom partene i de tilfeller forenklet behandling skal gjennomføres. Hvis denne behandlingsformen kan «tvinges» gjennom vil det kunne oppleves som et mindre effektivt rettsmiddel, og for parten som har anket saken fra nemnda vil det muligens også kunne oppfattes som en mindre reell overprøving av saken.

Føring av dokumentbevis³

Domstolkommisjonen foreslår at dagens særnorske praksis med muntlig gjennomgang av dokumentbevis reduseres. Anbefalingen er at dokumentene fortsatt skal påberopes kort under hovedforhandlingen for at de skal kunne inngå i rettens avgjørelsesgrunnlag. Viktige deler av et dokument kan påpekes, men dokumentene skal ikke leses opp. Stiftelsen er positiv til dette. Muntlig gjennomgang av saksdokumentene under rettsmøte er tidkrevende. Stiftelsen mener

² Til punkt 22.5.3.1

³ Til punkt 22.5.3.2

Retts hjelpputvalget viser til et viktig poeng i NOU 2020: 5, når det vises til at mindre opplesning av dokumenter i barnevernssaker kan bidra til større likestilling av partene under rettsmøtet. At kommunen i disse sakene får flere timer til gjennomgang av saksdokumenter og mulighet til å trekke ut det de mener er det viktigste kan gi en skjev start.

Tidsnormering⁴

Domstolkommisjonen anbefaler ikke alminnelige regler om tidsnormering for saker som behandles etter allmennprosess, men åpner for at dette kan skje via retningslinjer og veiledere for ulike sakstyper. Stiftelsen støtter dette. I vårt hørings svar til NOU 2020: 5 uttrykte vi oss positive til normering av tid til hovedforhandling i barnevernssaker, men at det til gjengjeld måtte etableres unntaksregler som åpner for å avsette mer tid til kompliserte eller omfattende saker.

Til kapittel 23 Spesialisering⁵

Domstolkommisjonen anbefaler en moderat spesialisering i tingrettene. Dette innebærer ordninger for saksfordeling innenfor den enkelte domstol som åpner for at dommere får innslag av spesialisering i sin portefølje. For å få dette til mener domstolkommisjonen at det må etableres større rettskretser med større fagmiljøer. Dette er etter kommisjonens syn et godt virkemiddel for å heve både kvaliteten ved den enkelte rettsavgjørelse og effektiviteten ved saksbehandlingen.

Domstolkommisjonen fremhever at barnesaker er et rettsområde som er egnet for mer spesialisert saksbehandling, og mener det bør gjennomføres strukturendringer som gjør alle tingretter rustet til å bygge opp kompetanse og gjennomføre spesialisering på dette området.

Stiftelsen støtter kommisjonens anbefaling om spesialisering i tingrettene, slik at kompetansen til å behandle barnesaker styrkes. Vi mener anbefalingen om å bygge opp kompetansesentra rundt barnesakene hvor utvalgte dommere kan få opplæring og tilbud om videreutdanning, er et nødvendig men trolig ikke tilstrekkelig tiltak for å oppnå den ønskede kompetanseheving i tingrettene. Stiftelsen mener opplæring og videreutdanning innen barnesakene må gjøres obligatorisk. Det vises i denne sammenheng til vår høringsuttalelse til NOU 2019: 17⁶:

⁴ Til punkt 22.5.3.3

⁵ Til punkt 23.6.2

⁶ Høringsuttalelse fra Stine Sofies Stiftelse - NOU 2019: 17

https://www.regjeringen.no/contentassets/ecf5a62b7f5542a3b4aaef1febc2ef4b/stine-sofies-stiftelse.pdf?uid=Stine_Sofies_Stiftelse

Se også Høringsuttalelse fra Stine Sofies Stiftelse - NOU 2017: 8 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--nou-2017-8-sardomstoler-pa-nye-omrader/id2554353/?uid=c1f01b68-a36e-4bf0-8605-33557abaf8e8>

«Vi finner det betenkelig at både domstolkommisjonen og departementets forslag har gått bort i fra særdomstolsutvalgets anbefaling om lovbestemt obligatorisk kompetansekrav for dommere i barnesakene.⁷ Barne- og familiesakene innebærer avgjørelser som har svært stor innvirkning på barn og foreldres rettigheter og hverdag. Derfor er det viktig at alle landets domstoler har solide fagmiljøer med oppdatert barnefaglig kunnskap og kompetanse og at opplæring.»

Stiftelsen støtter ellers domstolkommisjonens syn på at «Hensynet til å sikre tillitt tilsier at også at dommerfullmektiger ikke bør behandle barnesaker (...)». Vi støtter også intensjonen om å skape transparens utad i barnesaker ved å opprette barnefaglige avdelinger eller faggrupper samt undersider på domstolens nettsider med informasjon om behandlingen av barnesaker.

Til kapittel 24 Tilkjente sakskostnader i domstolene

Domstolkommisjonen uttrykker bekymring for utviklingen i tilkjente sakskostnader. Det er særlig bekymringsfullt med tanke på borgernes tilgang til domstolene. Dersom kostnadene ved å gå til sak blir for høye, er det en risiko for at privatpersoner avstår fra å bringe sin sak inn for domstolene, eventuelt at de velger andre tvisteløsningsorganer. Kommisjonen mener det er behov for videre utredninger og anbefaler at det settes ned et utvalg for å utrede ytterligere tiltak som kan dempe veksten i sakskostnader.

Stiftelsen deler denne bekymringen. Selv om det i dag eksisterer muligheter for å få dekket kostander til sakførsel, erfarer stiftelsen at svært få foreldre kvalifiserer til å få fri sakførsel etter dagens rettshjelplov som følge av de lave inntekts- og formuesgrensene.⁸ Stiftelsen ser også at det kan være en økonomisk ubalanse mellom partene i foreldretvister som gjør at den ene parten har større forutsetninger og muligheter for å gå til sak, også gjentakende ganger. En annen problemstilling knytter seg til fordelingen av saksomkostninger i foreldretvister. Hovedregelen etter tvisteloven §20-2 første og annet ledd er at den part som har vunnet saken har rett til å få sine sakskostnader dekket. Unntaksbestemmelsen i tredje ledd kommer imidlertid ofte til anvendelse i foreldretvistsaker, og innebærer at partene selv bærer sine egne saksomkostninger. Praksis viser at domstolene er generelt tilbakeholdne med å idømme den tapende part sakskostnader i foreldretvister. Dette er i

⁷ NOU 2019: 17 s. 58.

⁸ Inntekts- og formuesgrensene for saker med behovsprøving følger av rettshjelpforskriften kapittel 1. For tiden er inntektsgrensene 246 000 kroner per år for enslige og 369 000 kroner per år for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi. Formuesgrensen er 100 000 kroner.

utgangspunktet en god regel, men den faller dessverre uheldig ut i enkelte tilfeller. På denne bakgrunn gav stiftelsen gav følgende innspill til barnelovutvalget i 2019:

«Barns rettsvern og beskyttelse mot vold og overgrep må være uavhengig av foreldrenes økonomi. På grunn av det høye beviskravet i straffesaker, er det å gå til sivilt søksmål om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær i praksis ofte den eneste muligheten en forelder har til å beskytte barnet sitt mot vold eller overgrep fra den andre forelder. Dette er ofte en kostbar prosess, og mange har i realiteten ikke råd til å beskytte barnet sitt. Stiftelsen mener at barns rettssikkerhet og vern mot vold og overgrep ikke kan være avhengig av foreldrenes økonomi. For å motvirke dette kan eksempelvis beløpsgrensen for behovsprøvd rettshjelp heves. Utvalget bør også vurdere hvorvidt foreldrene som får medhold i endring i avtale om daglig omsorg, samt stans eller begrensning av samvær grunnet fare for vold eller overgrep, skal få dekket sine saksomkostninger fullt ut.»

I høringsnotatets punkt 24.2.2 konstateres det at partenes godtgjøring til prosessfullmektigen gjerne er den største kostnadsposten, herunder salær og utlegg prosessfullmektigen har hatt knyttet til reise og oppholdsutgifter. Innen straffeprosessen setter straffeprosessloven §§ 107 og 107d enkelte begrensninger for det frie advokatvalget for henholdsvis siktede, fornærmede og etterlatte, der en advokat utenfor rettskretsen velges som prosessfullmektig. Det kan virke som om disse reglene er lette å omgå og at dette medfører betydelig ekstrakostnader for alle parter, og at saksomkostningene derfor kan bli uforholdsmessig store. Stiftelsen mener det bør vurderes om det kan gjøres større innstramminger i regelverket på dette punkt. Eventuelle innstramminger i dekningen av merutgifter må i så fall skje med lik styrke på siktede siden og fornærmede og etterlatte siden.

Med vennlig hilsen

Ada Sofie Austegard

Generalsekretær

Stine Sofies Stiftelse

Malin Albrechtsen van der Hagen

Juridisk rådgiver

Stine Sofies Stiftelse